

แผ่นดินไทยที่หายไป

นายประสาน อธิธิพรกุล

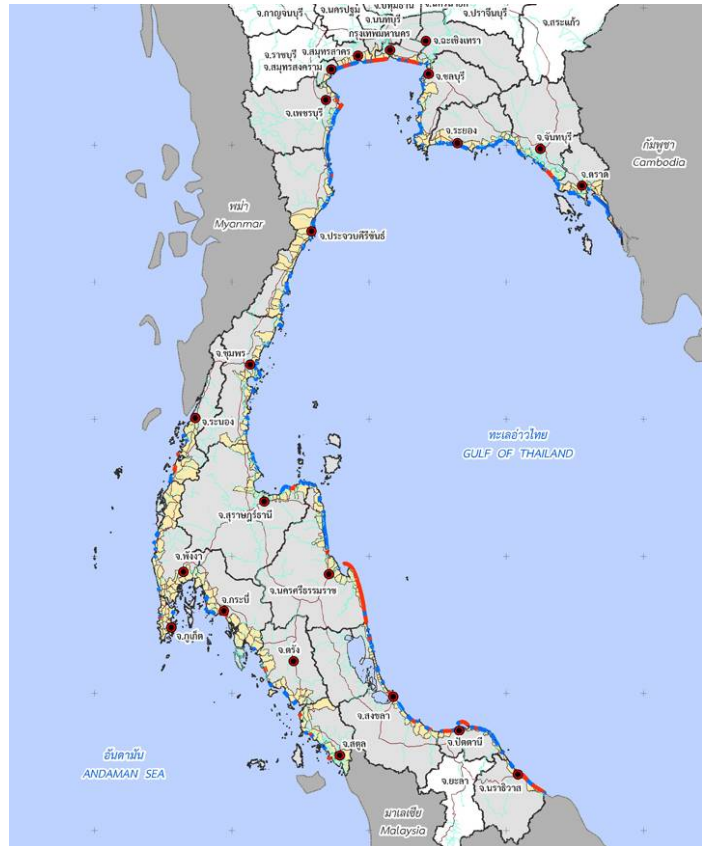
นักวิชาการสิ่งแวดล้อมชำนาญการ

กลุ่มงานคมนาคม สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ประเทศไทยมีพื้นที่ประมาณ 513,115 ตารางกิโลเมตร มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 51 ของโลก หากพิจารณาพื้นที่ประเทศไทย เฉพาะพื้นที่ที่เป็นแนวชายฝั่งทะเล คือ แถบแผ่นดินนับจากแนวชายทะเลขึ้นไปบนบก จนถึงบริเวณที่มีลักษณะภูมิประเทศเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัด จึงมีความกว้าง กำหนดไม่ได้แน่นอน ชายฝั่งทะเลไทย มีความยาวทั้งสิ้น 3,148.23 กิโลเมตร โดยแบ่งเป็นฝั่งอ่าวไทย 2,055.18 กิโลเมตร ฝั่งอันดามัน 1,093.14 กิโลเมตร มีจังหวัดต่างๆ ที่มีพื้นที่เป็นแนวชายฝั่งทะเลรวม 23 จังหวัด (ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง 2558)

ความสำคัญของชายฝั่งทะเล

- เป็นที่อยู่อาศัย
- เป็นพื้นที่เพื่อการอุตสาหกรรม การพาณิชย์ และการท่องเที่ยว
- เป็นพื้นที่ต่อเนื่องระหว่างระบบนิเวศบนบกและทางทะเล (ecotone) ซึ่งมีความสำคัญต่อระบบนิเวศชายฝั่งทะเล
- เป็นแหล่งทรัพยากรอันอุดมสมบูรณ์ คือ ทรัพยากรประมง แร่ธาตุ ป่าชายเลน ปะการัง หาดทรายทะเล สาหร่ายทะเล เต่าทะเล โลมา วาฬ และพะยูน



กัดเซาะปานกลาง 1 - 5 กัดเซาะรุนแรง >5

เมตรต่อปี เมตรต่อปี
พื้นที่แสดงการกัดเซาะชายฝั่งทะเล

ที่มา : กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. ฐานข้อมูล
ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันประเทศไทยประสบปัญหาการสูญเสียแผ่นดินตามแนวชายฝั่งทะเล และการเกิดแผ่นดินงอกตามแนวชายฝั่งมาโดยตลอด จากข้อมูลของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (ทช.) การกัดเซาะชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย พื้นที่ที่มีอัตราการกัดเซาะรุนแรงเฉลี่ยมากกว่า 5 เมตร เกิดขึ้นใน 12 จังหวัด ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา สมุทรปราการ สมุทรสาคร เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี และนราธิวาส ทั้งนี้ชายฝั่งทะเลบริเวณอ่าวไทยตอนบนตั้งแต่ปากแม่น้ำบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา จนถึงปากแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร เป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวและมีการกัดเซาะรุนแรงมากที่สุด ส่วนการกัดเซาะชายฝั่งทะเลด้านทะเลอันดามัน เกิดขึ้นน้อยกว่าชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทยโดยพื้นที่ที่มีการกัดเซาะรุนแรงในอัตราเฉลี่ยมากกว่า 5 เมตรต่อปี ใน 5 จังหวัด คือ ระนอง ภูเก็ต กระบี่ ตรัง และสตูล และพื้นที่ที่มีอัตราการกัดเซาะปานกลางเฉลี่ย 1 – 5 เมตรต่อปี ใน 6 จังหวัด ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล โดยทั่วไปพบว่าการกัดเซาะชายฝั่งทะเลด้านอันดามันเกิดขึ้นในพื้นที่หาดทรายมากกว่าที่ราบน้ำขึ้นถึงต่อเนื่องกับป่าชายเลน

สาเหตุของปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลของประเทศไทย แบ่งออกเป็นสาเหตุหลักที่สำคัญ 5 ประการด้วยกันคือ

1. ปัญหาด้านกายภาพ เกิดจากการเกิดคลื่นลมแรงในฤดูมรสุมทำให้เกิดการเคลื่อนที่ของมวลทรายชายฝั่ง ขาดความสมดุลของมวลทรายส่งผลให้พื้นที่บางแห่งถูกกัดเซาะ บางแห่งเกิดการงอกของพื้นที่ชายฝั่ง
2. ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนจากการถูกบุกรุกเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่ เป็นต้น
3. ปัญหาด้านชุมชน การขาดความรู้ความเข้าใจในวิธีการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งทะเลที่ถูกต้อง เช่น การสร้างกำแพงกันคลื่นเป็นแนวตั้งและยาวขนานกับชายฝั่งทะเล ทำให้เกิดการสะท้อนกลับของคลื่น พัดพาตะกอนทรายออกไปจนทำให้หาดทรายหน้ากำแพงแคบลง และการมีโครงสร้างชายฝั่งทะเลทำให้ปิดกั้นตะกอนทรายบริเวณต้นน้ำ และเกิดการกัดเซาะบริเวณท้ายน้ำ
4. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ในอดีตขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตนเอง และขาดการบูรณาการของหน่วยงาน ทั้งแผนงาน แผนเงิน และ แผนบุคลากร โดยเป็นการทำงานตามบทบาทภารกิจและนโยบายที่ได้รับมอบหมาย
5. ปัญหาด้านกฎหมาย การขาดกฎหมายที่ใช้ในการควบคุมดูแลสิ่งก่อสร้างบริเวณชายฝั่งทะเล และลดความเสียหายจากชายฝั่งทะเล ทำให้มีการดำเนินการแก้ไขปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยใช้วิธีการที่ไม่เหมาะสมและไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

จากปัญหาการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งทะเลที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้หน่วยงานภาครัฐต้องดำเนินการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง โดยมีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างในทะเลเพื่อป้องกันการกัดเซาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่ตนเองรับผิดชอบพื้นที่นั้น แต่โครงสร้างสิ่งป้องกันการกัดเซาะที่หน่วยงานภาครัฐสร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนรอกทราย เขื่อนกันทรายและคลื่น รอกบังคับกระแสน้ำ หรือแนวเขื่อนกันคลื่นนอกชายฝั่งทะเล อาจส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงทั้งทางตรงและทางอ้อมได้ ดังนั้น สำนักวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีภารกิจในการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการต่างๆ ได้

กำหนดให้โครงการหรือกิจการการก่อสร้างหรือขยายสิ่งก่อสร้างบริเวณหรือในทะเล ทุกขนาด ที่ต้องขออนุมัติ หรือขออนุญาตโครงการ ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการ ซึ่งต้องจัดทำ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำ รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ลงวันที่ 24 เมษายน 2555 (จำนวน 35 รายการ) ลำดับที่ 25



รอดักทราย เชื้อกันทรายและคลื่น รอบังคับ กระแสน้ำ (รูป: SMART Research Project 2010)

แนวเชือกกันคลื่นนอกชายฝั่งทะเล (รูป: SMART Research Project 2010)

ฉะนั้นเพื่อให้การดำเนินโครงการก่อสร้างโครงสร้างป้องกันการกัดเซาะพื้นที่ชายฝั่งส่งผลกระทบต่อ คุณภาพสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด ผู้ดำเนินโครงการจะต้องดำเนินการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม พร้อมกำหนด มาตรการในการป้องกันผลกระทบ และมาตรการติดตามตรวจสอบผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการ โดยมีข้อควรพิจารณาในการออกแบบโครงสร้างเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีข้อควรพิจารณาในงาน ออกแบบก่อสร้างเช่นในการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- การเลือกใช้แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ที่เหมาะสม เช่น แบบจำลองเพื่อพยากรณ์แนวชายฝั่งที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งก่อสร้างในทะเล และแบบจำลองการเคลื่อนที่ของคลื่น เป็นต้น
- การศึกษาสภาพปัจจุบันของสิ่งก่อสร้างบริเวณหรือในทะเลที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพชายฝั่งทั้งก่อนและหลังมีสิ่งก่อสร้างใหม่
- การใช้ภาพถ่ายทางอากาศหรือภาพถ่ายดาวเทียมในอดีตและปัจจุบันแสดงแนวชายฝั่งทะเล และการติดตามตรวจสอบการกัดเซาะชายฝั่งโดยใช้ภาพถ่ายดังกล่าว
- การลดงานคอนกรีตในการก่อสร้างให้มากที่สุดหรือบูรณาการรูปแบบโครงสร้างที่มีอยู่เดิม
- การออกแบบโครงสร้างไม่ให้เกิดขวางการไหลเวียนของธาตุอาหารในมวลน้ำ
- การมีเทคนิคควบคุมการฟุ้งกระจายของตะกอนขณะก่อสร้างซึ่งเป็นที่ยอมรับตามมาตรฐานสากล
- การคำนึงถึงความสวยงามหรือสุนทรียภาพของโครงสร้างที่มีความกลมกลืนกับสภาพธรรมชาติเดิมของตลิ่งหรือชายฝั่งทะเล

- การปฏิบัติตามมาตรการที่เป็นการเฉพาะเจาะจงในแต่ละพื้นที่ เช่น พื้นที่ชุ่มน้ำ และเขตห้ามล่าสัตว์ป่า เป็นต้น
- การคำนึงถึงปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น ธรณีพิบัติภัยสึนามิ อุทกภัย วาตภัย ทำให้น้ำท่วมชายฝั่ง คลื่นพายุ (Storm surge) เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและยั่งยืน